

BYEN
— ET LIVSLANDSKAB
4 SMÅ ESSAYS

Akademiraadets Landskabsudvalg Januar 2018

FORORD

Denne lille publikation omhandler byens livsrum betragtet som steder, hvor hverdagen skal udfoldes for en stadigt stigende del af befolkningen. Byens fysik undergår store transformationer i disse år, og bylandskabet er blevet et vigtigt omdrejningspunkt for investering. og de største byer vender sig i højere og højere grad udad mod verden, end indad mod sine egne indbyggere. En metropol der spejler sig i globale trends og måler sine aktiviteter i super-cykelstier, verdens-arkitektur og fuldt programmerede landskabsrum. Rum, der beforder fremkommelighed, sundhed, leg, kunst og kultur for turiststrømmene.

Samtidig er byen det centrale locus i et bæredygtigheds-perspektiv, og vi taler derfor om, hvordan byen kan gøres modstandsdygtig over for monsterregn og om, hvordan vi kan højne biodiversiteten. I takt med en fortsat intensivering af det åbne land, er der samtidig en stigende efterspørgsel på vild natur i byen. I lyset af dette ønsker vi med symposiet at sætte en dialog i gang om udviklingen af de større byers fælles landskaber – *livsrummet* i bred forstand. Vi vil diskutere forholdet imellem planlægning og prioriteringen af landskabets æstetiske og funktionelle indretning i forhold til den fremherskende diskurs om fortætning af ny bygningsmasse.

Hvordan skaber vi argumenter og rum til det uforudsete, det overraskende, og det, der rækker ud over vores egen tid? Med andre ord: Hvordan balancerer vi fortætning, byen som investeringsobjekt og byen som et hjemligt landskab?

Er de større byer blevet for velfriserede? Og hvordan kan bylandskabet gøres til en bio-social-divers oplevelse?

Tekst og billeder er både individuelle udsagn og formuleringer præget af vores fælles diskussioner og studieture til landets to største byer Århus (2016) og København (2017). På disse ture har vi besøgt nye bydele langs

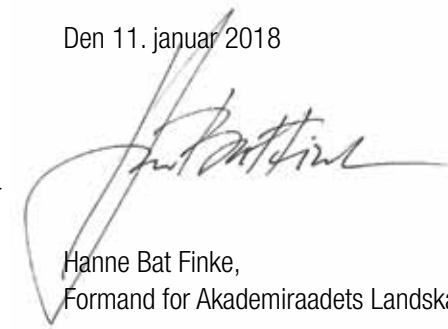
havnene, fortætning af bymidter og drøftet transformationsprocesserne i lyset af det landskab, der skabes af bygningskroppe og mellemrum. Selve bylandskabet. Det er med de 4 essays vores håb, at disse kan sætte gang i en samtale om byen som et livsrum, og hvordan disse livsrum bedst kan interagerer med i storbyens bevægelse.

De 4 essays er tekster og egne illustrationer fra udvalgets medlemmer 2014-2018:

Erland Knudssøn Madsen (billedhugger og maler), Morten Stræde (billedhugger), Ellen Braae (land-

skabsarkitekt), Hanne Bat Finke (landskabsarkitekt), Tina Maria Nielsen (billedkunstner) og Jan Yoshiyuki Tanaka (arkitekt).

Den 11. januar 2018

Hanne Bat Finke,
Formand for Akademiraadets Landskabsudvalg

TEMPORALITET OG PERMANENS
– ANSATSER TIL EN NY PARKPOLITIK

af Ellen Braae,
landskabsarkitekt

TEMPORALITET OG PERMANENS – ANSATSER TIL EN NY PARKPOLITIK

Byens åbne rum – dens gader, parker, torve, stier, smøger, promenader og mellemrum, intentionelle som u-intentionelle, programmerede som uprogrammerede – er byens fælles rum, byens fælles landskab. Det er de rum og landskaber, vi er henvist til, når vi bevæger os uden for vores boliger. Fra det private ud i det offentlige, fra det velkendte ud i det delvist ukendte, fra det hjemlige ud i verden. Det er en fælles præmis for os alle. Byens rum og landskaber er også dér, hvor vi møder 'den anden'. Både dén, der er som os selv og den, der er forskellig fra os selv. Og alle dem midt imellem. Vi betragter dette møde som en af forudsætningerne for demokratisk sameksistens. Vi lever ikke kun i vores boliger, hvorfor byens fælles rum

også er dér, vi udvider vores livsverden ud over boligen. Begrebet livsverden kommer fra fænomenologien og betyder verden, som vi oplever den, den nære og uformidlede verden, som danner ramme om vores liv. I rumlige termer er livsverden livsrum og livslandskaber. Når så mange af os i dag bor i byer, er byen som livsrum en væsentlig optik. I Danmark bor knap 80% af befolkningen i byer, og vi har således længe overskredet det balancepunkt, som vi globalt passerede for blot et par år siden, hvor nu mere end halvdelen bor i byer. Derfor er det afgørende, at vi bliver bedre til at forstå – og videre at skabe og genskabe – byen ud fra det perspektiv, at den danner den altdominerende ramme om vores liv. Dit og mit.

Hvor bæredygtighed for bare nogle få år siden primært havde fokus på økologiske og økonomiske aspekter, er der en stadig voksende erkendelse af den sociale dimension, som er det tredje ben i den måde, vi definerer bæredygtighed på. Egentlig skulle de tre aspekter netop være aspekter – dele af noget større – og ikke selvstændige mål. Men sådan kan det godt se ud. Den økologiske dimension ser vi i bybilledet i øjeblikket udfoldet på primært to fronter: den ene som CO2 aftryk, altså energioptimering, og den anden som klimatilpasning, hvilket i Danmark næsten udelukkende handler om skybrudshåndtering suppleret af en gryende interesse for biodiversitet. Den økonomiske dimension kan vi aflæse som den kortsigtede developerdrevne byudvikling, som præger næsten udelukkende vækstområderne, altså hovedstadsområdet og det østjyske millionbybånd. Eller

når kommuner laver snævre regnestykker omkring de enkelte parceller, som hver især skal være rentable uagtet hvilken rolle, de skal spille i den store sammenhæng. Hvor de økologiske og økonomiske aspekter er relativt lette at forstå, er det sociale aspekt noget mere uhåndgribeligt og derfor også åben for indskrivning af forskellige dagsordner. Indiskutabelt er det dog, at det menneskelige mellem spil er af afgørende betydning. Hvis vi ikke formår at oversætte de økologiske og økonomiske dagsordener til noget, der opleves som rumligt æstetisk stimulerende og meningsfuldt, har vi fejlet. Og får vi udviklet vores indsigt i den 'sociale dimension', har den kapacitet til at løfte de to andre aspekter langt videre.

Lad mig formulere det lidt anderledes. Når hovedparten af os bor i byer, og vi i stigende grad skal indrette byen

som livsrum og livslandskaber – altså som der, hvor vi bor og arbejder, fødes, leger, forelsker os, bliver gamle, rekreerer os, sørger over tabet af vores nære, morer os, er stille og kikker op på himlen, der hvor vi drømmer, hvor vi trækker vejret og finder energi til dagen og livet, sammen og hver for sig – så taler vi om den sociale dimension. Det er derfor noget af det allervigtigste, at vi gør os dét klart. Og selvsagt at vi bliver mere bevidste om, hvad der gør byen til et godt sted at være. Og lad os så se lidt videre end til kaffebarer og shopping.

Hvad er det, der gør, at man slapper af i skuldrene og begynder at trække vejret helt ned i maven? Hvad er det, der får en til at standse op i forundring? Hvad er det, der giver lyst til at komme tilbage, igen og igen? Hvad er det for steder, man opsøger på forskellige

tidspunkter på dagen, i livet, med forskellige ledsagere? Hvad er det for steder, der sætter forestillinger om mulige fremtider i gang og skaber en følelse af, at byen er formbar? Hvad er det for aspekter, der er på spil? Det er alt sammen forbundet med den måde, vi oplever disse steder på og adgangen til dem. Det handler om æstetik. Lad os få det på det rene med det samme, æstetik handler om det, der kommer til os gennem sanserne. Som opleves kropsligt, men også emotionelt og som blander sig med vores mere eller mindre bevidste tankevirksomhed. På den måde, kan vi ikke ganske udskille æstetikken fra vores måde at være i verden på. Denne triade af sensoriske oplevelser, følelser og tanker er for så vidt ubrydelig, ingen af de tre dele står helt rent, isoleret og uden påvirkning fra eller indvirkning på de to andre. Når vi åbner vores hoveddør og bevæger

os fra det velkendte hjem og ud i verden følger kroppen, følelserne og tankerne med. Vi projicerer vores følelser og tanker ud i den omverden, vi kropsligt bevæger os igennem, som vi mærker gennem fødderne, på huden, i ørerne osv., og vi lader denne verden spejle sig i os og vi udveksler med den. Derfor er æstetisk mangfoldighed, kompleksitet og de æstetiske relationer så vigtige. Og her taler vi ikke om den postmodernistiske mangfoldighed og kompleksitet, som Venturi og hans ligesindede søgte i anden halvdel af det 20. århundrede.

Jeg efterspørger en anden mangfoldighed og kompleksitet, som i høj grad spejler den mangfoldighed af mennesker, vi er, og er knyttet til sanser, samtidigheden af samtidigheder, til temporalitet og til etik. Det er det

gamle træ, der har stået der flere generationer før min egen, men som hvert forår sætter nye blade og huser en verden i sig selv af mikroorganismer, insekter og andet dyreliv. Træet, der skaber rum under sin krone og gør, at vi både kan høre vinden og se skyggerne danse på jorden. Og som en anden calvinosk klatrebaron kan vi for en stund gøre kronen til vores hjem og anskue verden herfra på ny. Om ikke andet så i tanken. Det er byens dialog med sit landskab, som også er sin historie. En dialog præget af gensidighed og aflæselighed. Det er den måde, vandet finder sin vej gennem byens gader, rum og landskab, ligesom det er den måde, byen genfortæller historierne om sin topografi eller brug. Det er mangfoldigheden af rumligheder og den måde, de relaterer sig til hinanden på, fra officielle rum til

hverdagsrum, fra den store skala til det hele nære, fra det formelle til det tilfældige. Ikke kun i det de ér, men også i dét de kan blive. Det er samtidigheden af disse mange tidsligheder. Det er rumliggørelsen af de store grundfortællinger, der gør det muligt for os at opleve, at vi bor et helt særligt sted. Et unikt sted. Et sted, der ikke er som nogen andre steder, fordi de landskabelige forudsætninger og historien hører det sted til og er fortalt og genfortalt over lang tid og med mange stemmer. Jeg efterspørger også en mangfoldighed, der gør vores fælles rum åbne for den mangfoldighed af mennesker de møder. Men noget af det allervigtigste er, at ikke alt skal være bestemt, fastlagt og formålsbestemt. Både os og dem, der kommer efter os, skal have adgang til den befriende glæde, at noget bare ér, at det ikke skal tjene bestemte formål, at vi kan tænke mulige fremtider ind

i det eller bare lade os opsluge af det befriende fravær af funktionalitet, aktivitet, og rationalitet, som stort set alle byens øvrige rum er underlagt. Nå presset på byfortætning vokser, er det lige netop denne her kvalitet af indlejrede muligheder, af det ikke-formålsbestemte, der står i fare for at blive spist op af argumenter om det bæredygtige i byfortætning og høje grundpriser. Ikke at alle byens rum og landskaber skal være formålsløse eller kunne alting hver især, men tilsammen skal de spænde vidt. Rigtig vidt.

Forståelsen af, hvad vi står med, er derfor helt afgørende for at kunne arbejde kvalificeret med den videre udvikling. Byens fælles rum og landskaber er ikke opstået ud af tilfældigheder. De er opstået fordi, nogle ville dem. Og de er så lette at tage for givet. Fordi de

er der jo. Men denne form for fælles ejendom er altid genstand for interesse fra andre end dem, der netop bruger dem som fælles rum. Det er blevet særlig tydeligt i disse år, hvor urbaniseringspresset visse steder er vokset markant. Vi skal derfor øve os i at forstå deres værdier og italesætte deres kvaliteter samtidig med at vi bestandigt finder nye måder at bruge byens åbne rum på. Den indsigt og stemme kommer ikke fra det økologiske aspekt lige så lidt som den kommer fra det økonomiske, selv om man sikkert kunne identificere samfundsøkonomiske fordele ved at opprioritere det æstetiske. Det er den stemme, som denne publikation som helhed ønsker at fremme. Den er politisk båret, og kan indskrives i den måde, vi sammen skaber rammer for den videre udvikling af de byer, der i stadig stigende

grad udgør vores fælles livsrum. Det kunne vi med et anakronistisk ord kalde for parkpolitik – i mangel af bedre. Byen som livsrum er båret af anderkendelse af de æstetiske og etiske værdiers afgørende betydning for vores livskvalitet. Ikke at man kan bygge sig til livskvalitet. Men den kan løftes og tilsvarende forringes afhængig af, hvor gode vi er til at forvalte de fælles rum, også de uprogrammerede. Rum som både består af et 'gulv', grønt, blått eller gråt; af vægge, der ofte udgøres af bygningsfacader; og af et loft, et udsnit af himmelhvælvet – noget tilsvarende gælder for landskaber. Derfor er spørgsmålet om byens fælles åbne rum ikke knyttet til funktionaliteten, konstruktionen og æstetikken ved 'gulvet' alene, men til hele den enkelte rumlige konstellation og de ensembler, de sammen kan udgøre.

Op gennem det 20. århundrede har man forstået vigtigheden af 'parkpolitik'. Inden for de senere år er begrebet 'fælled', og det engelske 'common', bragt ind i debatten, hvorved det historiske, det forpligtende fællesskab og det samskabende aspekt af byens åbne rum får ekstra vægt. I begyndelsen af 1900-tallet spiller parken rollen på den ene side som baggrundssceneri for det fremvoksende borgerskab og på den anden side som billedet på en natur, der inden for de store europæiske socialreformistiske bevægelser betragtes som rigtig og sund for den voksende arbejderklasse. Sidenhen beskrives parkpolitik i Danmark i udgangspunktet som funktionel og regelbaseret: så langt til legeplads for småbørn, så langt til park osv. I disse grønne områder skulle man kunne solbade, spille bold osv. og selv om fokus i udgangspunkt har været på na-

turens restorative kvaliteter og på kvaliteter, der kunne måles, vejes og indskrives i byudviklingsplanerne, så har der nok været flere kvaliteter, end de nært beskrevne, forbundet hermed. Den danske landskabsarkitekt C.Th. Sørensen præsenterede *Parkpolitik i Sogn og Købstad* allerede i 1936, og de parkpolitiske overvejelser blev fulgt op i 1984 af Andersson, Bramsnæs og Olsens *Parkpolitik: Boligområder, byerne og det åbne land*, hvori de betoner, at de såkaldte 'friarealer' er et samfundsmæssigt anliggende – fra kyst til kyst. Underforstået, men kun lidt udtalt er den sociale dimension – her forstået som spørgsmålet om, hvad synsvinklen som livsrum rummer. Og siden da har vi lært noget om kvaliteten af de såkaldte *terrain vagues*, af det åbne og fluktuerende, af det ubestemmelige og ikke formålsbestemte, som udvider vores parkbegreb. Formuleringen

og udviklingen af en sådan parkpolitisk opgave forestår altså fortsat.

Det er vigtigt, at vi løfter opgaven med at forstå byen som livsrum. Imidlertid er udgangspunktet i dag en ganske anden, end da C.Th. Sørensen og siden Andersson & Co gjorde sig parkpolitiske overvejelser. Fremtidens byudvikling kommer i hovedsagen til at finde sted inden for rammerne af den eksisterende by, byerne skal klimasikres og plansystemet, herunder borgerinvolvement spiller i dag en anden rolle end for bare et par årtier siden. Alle disse forhold øger presset på byens åbne rum. De udfordrer på hver sin måde de fælles rum, der udgør vores livsrum. Det er derfor på høje tid, at vi begynder at udvikle en parkpolitik med afsæt i de nye

præmisser. En parkpolitik, der både formår at skærpe blikket på byen som livsrum og at sammentænke bæredygtighedens økologiske, økonomiske og sociale aspekter. En parkpolitik der omhandler byudviklingens etiske og æstetiske dimensioner, udviklingen af åbne, demokratiske og tilgængelige rum, og at varetage de ressourcer, vi har at gøre godt med. Det vil også sige, at varetage de rumlige ressourcer og den mangfoldighed og kompleksitet, der følger med en bevidst udviklingshistorie. Og gøre det på en langsigtet måde, så der er noget af værdi for eftertiden at bygge videre på.

Det tager lang tid for et træ at vokse sig stort. Et dårligt hus et forkert sted river man jo ikke ned – det burde aldrig være blevet bygget.

Byers kvalitet bestemmes af det antal steder i dem, som er indrømmet improvisationen. Målet er at øge steder, hvor improvisationen, steder for det uventede, det anderledes – får en chance

Sigfried Kracauer, 1839 -1966

BYLANDSKABER

Globaliseringen er blevet betegnet som en bevægelse, som på en gang strækker sig ud, og omfatter mere og mere af kloden. Den er samtidig en tilbagetrækning fra de dele af kloden, som ikke er rentable. Kan man sige det samme om urbaniseringen?

Byerne intensiveres mere og mere efter en meget konventionel byrumsmodel, som især tager form af højhuse fyldt af boliger. Uden at blinke godtages det mest udbredte skema for forventningen til menneskers måde at bo på: En familie består af to voksne, et par børn og gæld til over begge ører. I lejlighederne er der kun afsat rum til fritid. På den måde trænger

den urbane forestilling langt ind i hver enkelt individs bevidsthed, som et billede på den gode måde at leve på. Og den bakkes op af en økonomi, der roligt styrer alles livsmåder ind i den støbeform.

Måske er det den gradvise tømning af landbrugslandet for befolkning, eller måske er det netop fordi, der er så stor forskel på billedet af landbrugslandet og virkeligheden derude, at vi igen har gjort byen – det byggede rum, det kulturelle rum – til det væsentligste knudepunkt i vores sameksistens med hinanden. Byen har overtaget rollen fra landet som model for vores tilværelse.

Udstrækningen af det urbane viser sig ved, at den urbane livsmåde breder sig langt ud på landet. Der er næppe nogen landboer, der vil undvære internet, cafeer, kulturtilbud osv. Der er ikke længere tale om en landkultur og bykultur. Der er ikke længere to forskellige kulturer, som sliber op og ned af hinanden. I stedet er der tale om, at landkulturen bliver en udtyndet version af den tætte bys kultur. Derfor dukker begreber som "den rådne banan" op.

Den ene side af urbaniseringen kan man se som udstrækningen af den urbane bevidsthed og -livsmåde til alle dele af landet. Den livsmåde er til stede overalt. Forskellene består udelukkende af forskellige udtyndinger af urbaniteten.

Ligesom byen udstrækker sine normer til landet, vender den også enkelte meget stærke normer indad mod sig selv. Det er i hvert fald påfaldende, at byer udvikles efter de samme parametre og samme økonomiske rationaler over hele kloden. I Danmark såvel som andre steder på kloden sker den udvikling i en økonomisk skala og med en hastighed, som passer til samfundsforholdene.

Det truer byens variation. Det truer byens åbenhed i forhold til "Lebensvielfalt". Og det truer Siegfried Kracauers smukke utopi om byen som et improvisationsrum.

Kracauer tager afsæt i den klassiske før-modernistiske bys opbygning, hvor gaden og pladsen var de rum, hvor nyt kunne ske, enten som imødekommende rum til improvisation eller i form af massebevægelser og -mobilisering. Det der kaldtes Gadens Parlament.

I den periode var gaden og det offentlige rum den usikre faktor i det politiske rum. Ikke for ingenting anlagde Haussmann de lange boulevarder i Paris på samme måde som monarkers vildtbaner. Med boulevardernes hjælp kunne byrummet kontrolleres og beherskes.

Nu har vi internaliseret det offentlige rum. Det er ikke længere en urolig og destabiliserende faktor, men er

reduceret til et privat, rekreativt rum, hvor man kobler af fra den snærende og hektiske hverdag. Det fælles byrum er blevet domesticeret og individualiseret.

Effekten er, at det åbne, ubestemte rum ikke virker som et urovækkende krav til "Sein Leben zu ändern", som Rilke har formuleret hoveddogmet i modernismen.

Gradvist breder den nye forestilling sig, at byen først og fremmest er en imødekommende ramme om fritidslivet.

Hvad så med tilbagetrækningen af det urbane, hvis vi nu skal holde fast i ideen, om at det urbane på en gang er en strækken sig ud og en trækken sig tilbage?

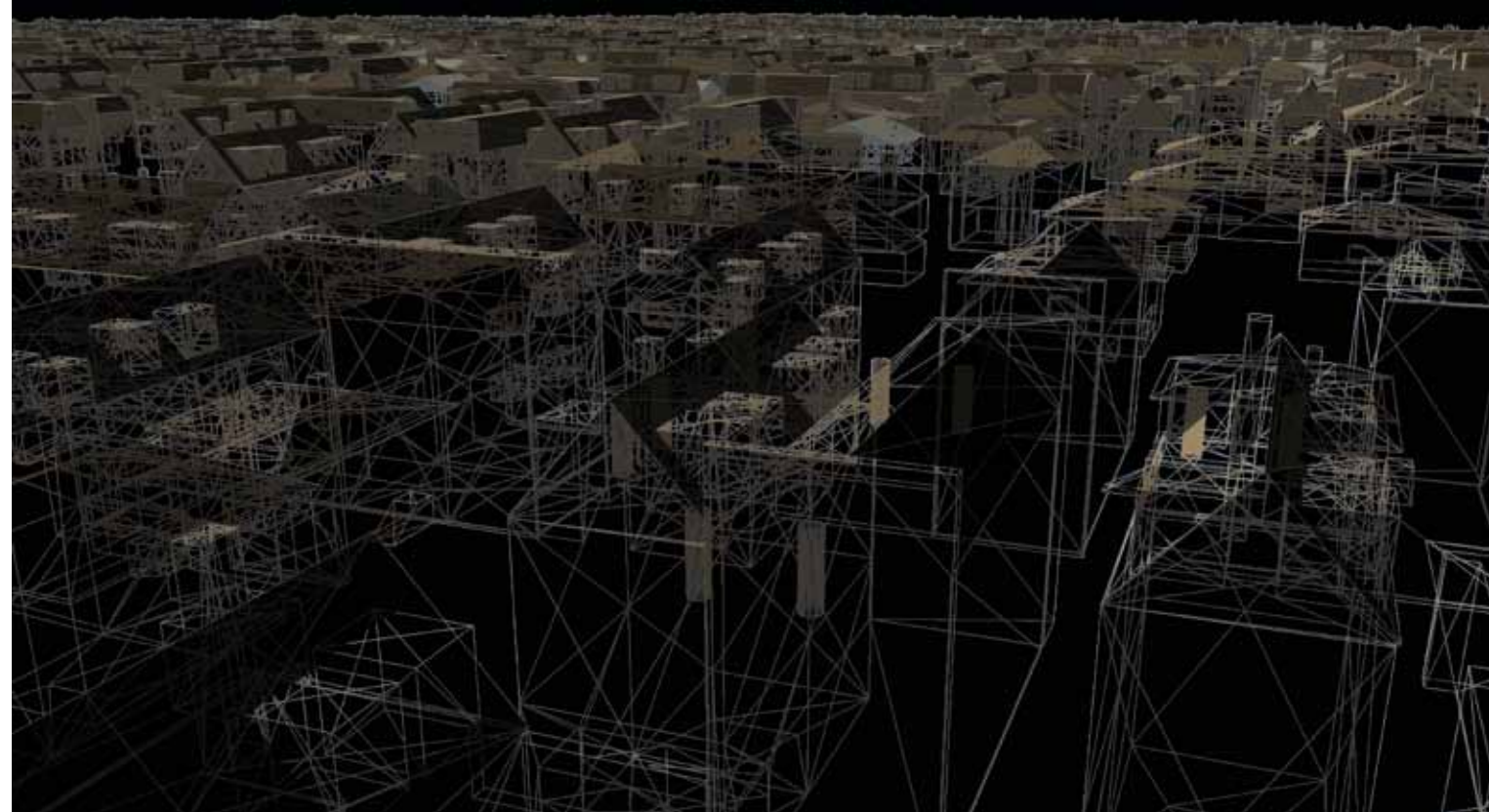
Igen ses det på den del af landet, der bærer det nedvurderende øgenavn "den rådne banan". Derude forsvinder internet, offentlig transport, skoler og forretningsliv, fordi det ikke længere er rentabelt i tyndt befolkede områder. Effekten er en tilbagetrækning fra de områder, der ikke uden videre kan honorere den urbane livsform og den urbane økonomi. Det gennemtvinger ret radikale valg for dem, der vil bo på landet.

Måske er det tid til at se kritisk på byen som landskabeligt fænomen. Indtil nu har der været stor forskel på den måde, man har analyseret og italesat henholdsvis byen og landet. Byen har sin egen diskurs, sine egne planlægnings- og analyseværktøjer. Det samme har

landet. Måske er det tid til at læse byen "mod teksten" og ikke som altid "med teksten", som det hedder i teaterverdenen, når man starter arbejdet med et manuskript.

Er det nødvendigvis sådan, at byen enten er bebygget, eller programmeret?

Er det nødvendigvis sådan, at uprogrammerede rum er uproduktive? Dan Turell koketterede med, at han ledte efter møntindkastet i naturen for at få den til at virke, fordi det var helt fremmed for ham, at alle rum ikke var aktiverede. Ligevægten mellem produktion og rekreation i mange byer har ændret sig væsentligt

gennem de seneste år. Det foregår især i den vestlige verden, og måske primært i Skandinavien. Vi er nået dertil, at der stort set ikke er uprogrammerede rum tilbage i byen. Den stærke programmering af byens rum hedder oplevelsesøkonomi. Byrummene nærmer sig en blanding af turisme og oplevelsesøkonomi, som både er udsigtsløs og kvælende for fornyelse.

Byens økologi – dens sammensætning – er mere kompleks og mangeartet, end det er tilfældet mange steder på landet. Den biologiske artsdiversitet i bymæssige områder risikerer at blive større end på landet, med dets grønne ørkener?. Den kulturelle artsdiversitet er ligeledes meget større.

Kravet til byen i vore dage er, at den skal være mere by. For vi har stadig en trang til kropslig, stoflig og mangesidig oplevelse af rummet omkring os. En oplevelse vi fik tilfredsstillet i naturen før i tiden, men som er afløst af det kulturelle byrums mange facetter.

LIVSHORISONTALER

På Gråbrødre Plads i København står et platantræ, oprindeligt plantet som et lille træ placeret midt i et grønt anlæg i det første årti i forrige århundrede. Træet har været vidende til to verdenskrige, omlægninger af torvet ad flere omgange og nyder nu alderdommens respekt. Fra de øverste grene kan der skues ind ad vinduerne til torvets omkringliggende taglejligheder fra 1700-tallet. Platanen er blevet torvets stolthed med rødder fra facade til facade. Et samlingspunkt. Og en oase midt i shopperiet og turiststrømmene. Men træet er også døende, det har det været i mange år. Sådan er det med træer. De dør langsomt, stammen snor sig nedad under den tyngende krone og giver langsomt efter.

Det er sjældent, at byen giver plads og især tid til den slags langsomme fænomener på dyre grunde i Matadorspillet.

Plads og tid og tankerum under en 100-årig kroget trækrone. Noget, vi ellers kun kan se på tidligere landskabsmalerier. Eller en sjælden gang midt i marklandskabet, og mesterligt skildret af Théodore Rousseau (1812-1867), der var optaget af de uregerlige trækroners vækst. Absolut *wild!* Det er måske det *'uregerlige'*, som byens livsrum er ved at blive tømt for i ren transformationsiver og fortætningsrus.

I byen repræsenterer træerne ikke nogen åndelig værdi længere. De taber i hvertfald kampen om pladsen. Men hvis byen skal markedsføres som klimavenlig, så tælles de med i et nøgternt CO2 regnskab (uanset kronediameter), men holdes ellers ude af fortætningslogikkens grundparametre om kollektiv transport og energioptimering. Og arkitektonisk optræder træerne mest som et *copy-paste* fænomen uden omtanke for vækstvilkår på salgsprospekter. Her er de store og fuldkronede, men det afspejler ikke virkeligheden. Her skånes de sjældent som på Gråbrøde Plads. Heller ikke selvom københavnere, der elsker deres nabo-træer, tager dem i forbøn, når developermaskinerne fælder nogen af byens ældste medborgere.

Byens rum er blevet forudsigeligt pæne uden plads til dimensioner som proces og foranderlighed eller modstand. En global fortætningsstrategi fremdrevet af en international enighed om, at det bedste for kloden og dens beboere er at bygge, bo og pendle tæt, i mange og høje lag for at minimere energiforbrug og ressourcer. Og en mangel på at se mere differentieret på sociale, miljømæssige og kulturelle geografiske forskelle verden over. Kina og Danmark er blevet 2 alen af et stykke.

I dette miljøeksperiment, hvor en neoliberal økonomisk væksttankegang er mantraet, efterlades sjældent samme visionære plads til funktionen "grønne områder" (den funktionelle morfologiske betegnelse), og byrum "leven-

degøres” af en kortsigtet tidslighed i skala og materialevælg, der ikke modsvarer det behov, der kan skabe fx. vandforsyning og nedsivning af regnvand eller plantning af større lunde og skovpartier – endsige ønskværdige kraftfulde æstetiske modspil. I diskussionen om mobilitet og oplevelsesrige variationer i bybilledet er der aldrig nogen, der har foreslået en ny skov på Rådhuspladsen – eller blot noget, der kommer i nærheden af bare en enkelt lille provokation. Vi er alle med på fortætningsvognen. Men vi trænger til modspil. En enkelt lille baggård fyldt med fyrretræer, eller en færdselsåre som Åboulevar-den i København omlagt til våd eng eller energiafgrøder eller blot afbrudt af punktvist æstetisk modstand. Noget, der giver rum til fysisk og volumenmæssigt modspil, noget der er lige så wild i sit utryk som at ...

... flytte Kongeegen til Rådhuspladsen!

Fortætningsstrategien er først og fremmest drevet af investering, byggeri og mobilitet, men i mindre grad udviklingen af større landskabsområder, der kan forbinde og imødesee en egentlig livskraftig byorganisme og lede vejen ud mod det mere åbne landskab; det gennemindustrialiserede landbrugslandskab. Der er gået selvsving i spillet mellem investering, stor- og højby-fænomenet. Også i Middelfart. Højt er godt, no matter what.

Det er enkelt at ændre et ubebygget areal som Amager Fælled, Kløvermarken eller Fingerplanens grønne strøg til byudvikling legitimeret af fortætningsstrategierne, fordi oplevelsesparameteren og biodiversiteten

ikke tæller med. Forstaden står også for skud og vokser sammen med storbyen. Alt, der ikke er bebygget på en tomt, betyder langt fra, at det er hellig jord – nej, det er potentiel bæredygtig grund. Bæredygtig i byfortætningsmæssig forstand. Men vi skal kritisk spørge ind til, om der stadig pumpes ilt og næring nok rundt til disse nye bykropsdele? Om passagerne er store nok til denne forsyning? Og om bykroppens dele er harmoniske i deres proportioner? Og om det rumlige livshorisontale understøtter en social diversitet i hverdagen? Vi skal stille spørgsmålet, om det er en udvikling baseret på kravet om at efterstræbe fortætning i kraft af *”fysisk, funktionel og oplevelsesmæssig tæthed”* (Den tætte by, 2009*).

En agenda kunne være at arbejde med en ny form for uregerlighed i byplanlægningen. Den som Rousseau havde øje for. Hvor der tilstræbes et volumenmæssigt og æstetisk modspil. Hvis huse skal være højere og højere – og ihvertfald højere end nabobyens og ligne dem i New York – så må vi begynde at udlægge arealer imellem, hvor både solen og vandet kan trænge ned og give grobund for den kulturelle vækst. Hvor der er prioriteret plads til uforudsigeligheden, det stimulerende, udfordrende og underfundige.

Det tages for givet, at byernes vækst vil fortsætte i al evighed, og mindre at bykroppen kan dø af social monofunktionalitet eller luftmangel. Byens uregerlighed og det levede livs horisont bør tilstræbes i højere

grad end nu. Der skal mere til end træer på salgsprospekterne. Det skal ikke henstå som et "nice to have-eksperiment". Det er positivt, at der nu planlægges en byskov og ny park i Nordhavnen, og i den grad på tide! Men det er trist, at midtbyen – uanset at vi kan skabe verdens smukkeste bygninger og sælge dem i udlandet – fortættes ved inddragelse af åbne pladser som ved Axeltorv. Problemet med det bymorfologiske eksperiment, der pt. pågår er, at ingen rigtigt har hånd i hanke med by-organismens tilpasningsevne i et socio-æstetisk perspektiv. Vi tror og håber, at det går, og det er lokkende at forestille sig, at vores liv passerer grænsen til science fiction. Den vi kan male så sprællevende på computergenererede modeller. En besnærende tanke at landskabet er vertikaler.

At blive ved med at udfordre begrebet rum, tæthed, energi, klima ... bygge, bygge, bygge på samme sted i mønstre, former og alskens materialer. Alt er muligt. Teknologien har sejret. Højt op til himlen og langt ned i jorden. Et lodret liv. Op og ned. Aldrig stille. Stilhed kan til gengæld købes i yogakældrene for en rimelig pris.

Men hvem bestemmer? Spiller borgerinddragelse en rolle? Har planlægningen overhovedet nogle trumfer tilbage? Skal Gråbrødre Plads også fortættes? Kan vi spille poker med investorerne og vende en udvikling? Er det alt nok at lave en offentlig tagterrace i bæredygtigt certificeret hårdtræ på 4.sal og kalde det "grønt område"?

Eller i hvilket luftlag ligger så livshorizontalerne?

Der, hvor vi genfinder balancen. Ser noget andet end mursten og beton afskrevet over kort tid. Der, hvor livet stabiliseres. Der, hvor vi inspireres og tænker på andet end ussel mammon. Det eksperiment, som byudviklingen – som en aktør, der er meget svær at styre selv med flere århundreders opsparet viden – er i færd med at udføre, er en tilstand med et minimum af den nødvendige landskabelige uregerlige funktion.

Hvis vi betragter byen som en samlet organisme, kan vi betragte nye uregerlige landskaber som en af de grundfunktioner, der gør at den fungerer i sin helhed. Bykroppen udgøres af bygninger, infrastruktur, kanter

til det mere åbne landskab og de bynære ubebyggede arealer, hvor ting kan gro, mennesker kan få lys på arme og kinder, og hvor mariehøns, duer og byræve finder deres føde. Disse rum ernærer os på en alsidig måde med D-vitamin, stimulerer vore sanser alsidigt og lader os mødes omkring aktiviteter, der kompletterer arbejdslivet, privatlivet i boligen og, for rigtig mange af os, mange timer i diverse transportmidler. Hvis vi er heldige, står der også repræsentanter af liv fra tidligere tider, træer, der har levet længere end os. Kroner, der rækker længere op i himlen end en menneskelig tanke, og rødder der optager vores efterladenskaber og breder sig under jorden i symbioser med mikroorganismer i den dybe muld; mikroorganismer, der arbejder for os i døgn drift for at omsætte de

mange koncentrationer af ting og sager, der åbenbart er nødvendige for menneskelivet.

Ørestadens hovedgreb arbejdede med en stor grøn struktur fra Universitetet og ud af byen. Det er imidlertid svært at planlægge for længere end 30 år. Et træ er ved at nå sin formfuldtendthed på samme 30 år og træerne kan blive flere hundrede år, og det er først der, vi bøjer os i støvet og mærker vores egen begrænsede livshorison. Hvis vi ikke tillader forskellige tidsligheder i samfundsudviklingen, bliver konsekvensen til at tage og føle på for mennesket såvel som alle andre arter af alle levende væsener i deres respektive biotoper.

Der er en tendens til, at bylandskabets formudtryk eksperimenterer med mange materialer og skala-spring, og fremstår som usammenhængende udtryk på den bymorfologiske krop. Døgnåbent. Hvad gør det ved os som mennesker? Selvfølgelig skal bygninger energioptimeres gennem nye materialevalg. Men behøver samtlige nye byggerier være enestående formeksperimenter? Eller kunne man tænke sig bykroppen som et mere homogent landskab? Amagerfælled og Kløvermarken som komplementære rolige flader bliver her mere og mere aktuelle og nærværende og vigtige over tid. Derfor bør de blive liggende. Som et langsigtet kunstgreb i en verden beruset af fortætning og muligheder. Steder, hvor tomhed og social interaktion

og pionervækster regerer. På tværs, ulogisk, irrationel, anti-liberal ... men uendelig æstetisk stimulerende.

Men natur og kultur bliver til stadighed holdt som adskilte størrelser i planlægningen, trods det faktum, at vi befinder os i en sammenfiltret form for naturkultur. Lad os give plads til et manifest, hvor vi maler nye skovpassager fra det åbne land og ind til Rådhuspladsen. Lad det blive *wild* på sin egen nye måde. Lidt rabatter med sommerblomster eller et planteespalier på husfacaderne kan ikke stå alene.

Og nej! Det er ikke hverken konservativ landskabsarkitektur eller bagudskuende at plante et stort fredet træ midt i byen, men omvendt noget, der starter

en samtale over tid. Det er ikke patetisk at kalde Rousseau for højaktuel, og det er hamrende progressivt at give plads til liv over tid. Især det, der rækker hånden ud mod fremtiden og ældes smukkere end os selv. Det giver mere livsånd end Københavns dyreste lejlighed. Det kræver nye landskabelige skalagreb at modsvare en fortætning med bygninger. Og det kræver ydmyghed og plads over tid at give den langsigtede væstkultur ordentlig muld. Ånd.

Jo, fremtidens Kongeeg har sin berettigelse på Rådhuspladsen. Med rødder helt ned i metroen. Havørnen svæver stadig over Amager Fælled og salig er den, der får øje på den.

“TIL NOGEN BEGYNDER AT BYGGE
EN BY, DER ER BLØD SOM EN KROP”

CITAT FRA “DET” AF INGER CHRISTENSEN, 1969

af Erland Knudssøn Madsen,
billedhugger og maler

“TIL NOGEN BEGYNDER AT BYGGE EN BY, DER ER BLØD SOM EN KROP”

citat fra "DET" af Inger Christensen, 1969

Kommet fra den rene natur vi stadig er en naturlig del af husk det nu og vandret gennem årtusinder hen til det sted vi møjsommeligt har skabt den komplicerede konstruktion: byen

Og billederne har vi haft med gennem tiden kæmpet for kontakten holdt har trukket tråde med ind helt ind i midten, der findes pletter af det i vores hukommelse vi ikke må glemme fornemmer vi eller ikke kan undvære: sletterne, de skovbeklædte bjerge, de store træer, floder og deltaer, dyrestier, passager det hele husker vi med kroppen

nu
byens liv en scene et
ingenmandsland
en grågrøn film
hvor alt er nøgent
vores opmærksomhed
matsleben flimrende af
usikkerhed på argumenter og
handling

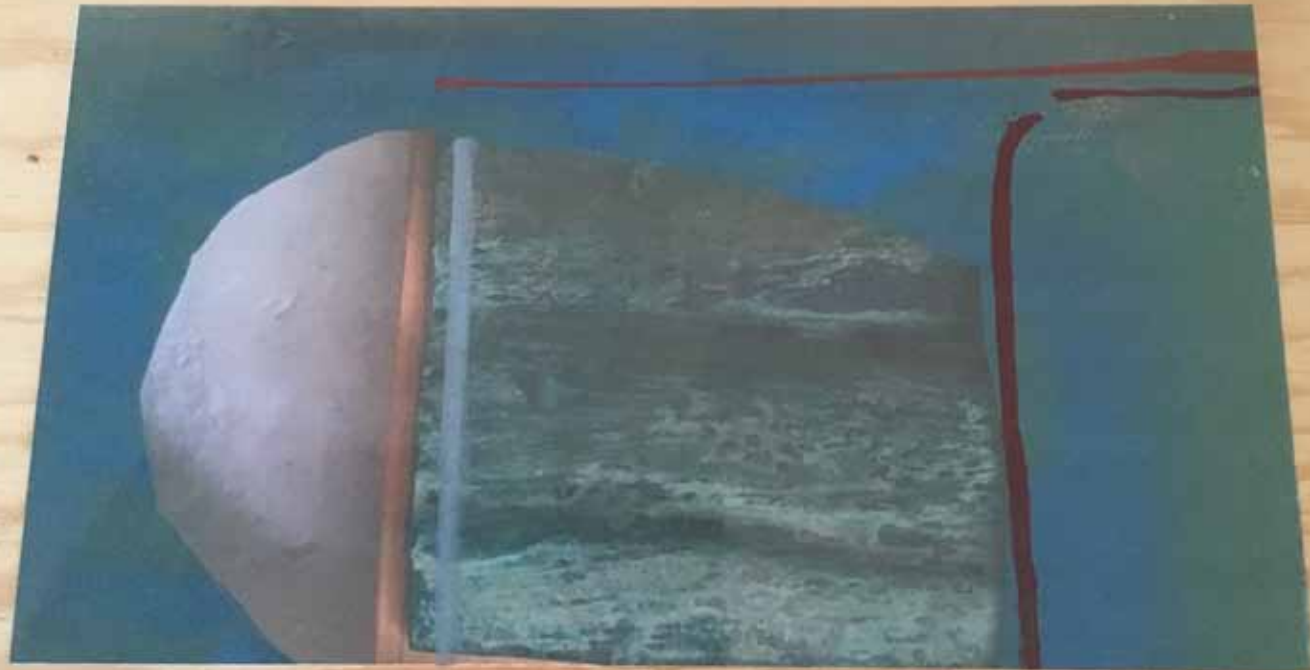
nu
byens abstrakte reparation
af de mange splintninger
i et hypermoderne kaos
eksempler på dagens kosmetiske
selvpleje som sært nok
åbner for mulige løsninger
med den sirlige
ornamentik som
bundakkord

nu
byens mønstre skal brydes
overflader må vækkes
arealer synes
så de nye tanker kan være
der når et kunstværk
skaber væren
når bygninger er kunst når
en beplantning kan få en
til at græde

altid nu, Vores tid er
den nye tid,
vi må sætte mærker før vi kan fornemme vi er her,
vi skal behandle alverdens ting
på den måde vores nye tid kræver
et ikke-eksisterende, uskrevent
krav dybt indefra og ikke helmer
med at blande sig i den mindste detalje.
Vi læner os ikke tilbage og sir, nu har vi fundet
den endelige løsning på vores higen, nu lar vi tingene
få sin fylde.
Vi er mer og mer en vækstmaskine som ikke
lever i stilstand, frigear er kun ned af bakke,
vores indbyggede energi vil indlemme mere by til
vores afkom

Vi skal ha kanaler og åbnet for åerne igen, vi
skal ha træer langs vejene og beplantede
rundkørsler, haver på husene, vi skal ha
grønne arealer hvor det overhovedet kan lade
sig gøre, vi skal ha mere biodiversitet, mere
vildtgroende områder, men det
skal være hvor vi synes det kan passe ind, og
det passer ikke ind alle vegne i de forskellige
tidsbilleder, lige nu passer det meget omtalte
stykke af Amager Fælled-resterne, som det vil
bli svært at skaffe igen, og egentlig indeholder
mange af de ønskede værdier, ikke alt for godt
ind og andre presser på for at få revet noget ned,
så vi kan få noget mere
naturagtigt lige der

Vores byer husker på de forskellige tidsbilleder vi har været igennem. Nogen gange har der været et pludseligt enormt spring som står så meget for sig selv at man ikke ved hvordan man skal forholde sig, men tiden og de næste spring gør at det sært nok falder på plads. Byen er ikke et roligt sted, et sted for sådan har det altid været. På et enkelt sted i en by kan man opleve flere hundrede års måde at tænke på, at bruge materialer på, at leve på det er bevægende at være der

Og derfor er nye kæmpebebyggelser der er uden tid og for planlagt uinspirerende livets gang er der ikke, er ikke nået frem simpelthen der er ingen historier – Vi må ta os sammen

